

О. В. Ясь, Т. П. Шестопалова

Неоромантизм

НЕОРОМАНТИЗМ (від нео... і романтизм) – стильовий напрям у культурі, літературі, мистецтві та соціогуманітарних науках, який традиційно пов'язують із модерністськими реакціями на позитивізм і натуралізм кінця 19 – початку 20 століть. Водночас культурні й інтелектуальні контексти появи неоромантиків значно багатші й полівимірні, ніж представлена опозиція до певних напрямів чи стильових утворень.

Н. виник в умовах гострої кризи сцієнтизму та широкого розповсюдження духовного нігілізму в європейській культурі (їх часто характеризують метафоричною формулою «загибель богів»). У широкому сенсі Н. сполучив різноманітні інтелектуальні реакції науковців, письменників, митців на масову інтернаціоналізацію культури, повсюдну соціалізацію життя, поширення ліберальних цінностей, зокрема етичних настанов у душі прагматичного індивідуалізму й атомізації суспільного буття на зламі 19–20 ст. З такої мінливої, майже калейдоскопічної зміни контекстів висвітлення Н. постає як самобутня інтелектуальна опозиція, духовний бунт проти тотальності космополітичного проекту модерну й водночас як його неодмінна складова.

Синхронні та діяхронні зв'язки Н. з романтичними ідеями і концептами вирізняються надзвичайною складністю, строкатістю й суперечливістю. Вони нав'язують різноманітні, часом незвичні інтелектуальні сполучення з ін. культурними і дослідницькими практиками. Н. представлений у концепціях «надлюдини» і «волі до влади» Ф.-В. Ніцше, расових теоріях Ж.-А. де Гобіно, міфол. естетиці Р. Ваґнера, реліг. філософії М. Бердяєва, анархо-синдикаліст. доктринах Ж. Сореля, психол. візіях «еволюції народів та мас» Г. Ле Бона, модерніст. інтерпретаціях «бунту мас» Х. Ортеґи-і-Ґассета та у твор. доробку багатьох ін. європ. мислителів кін. 19 – поч. 20 ст.

Зазвичай Н. локалізують культурною добою *Fin de Siècle* (франц. – кінець століття) у країнах Зх. Європи, а у російській проекції – культурною епохою, яку метафорично позначають як Срібний вік (1890–1920). Утім, неоромантичні мотиви побутують у творчості багатьох європ. інтелектуалів упродовж усього 20 ст. Н. продукував повернення до ідеалістичних, ірраціональних стратегій пояснення історичного буття, інтуїтивного способу мислення. Проте такий поворот не був всеохоплюючим – неоромантичні візії історії спиралися на

своєрідну еклектичну мішанину елементів позитивізму, романтизму, неокантіанства, дарвінізму, віталізму, расових та соціологічних теорій кін. 19 – поч. 20 ст.

Неоромантична героїзація минувшини істотно відрізняється від старого романтичного «культу героїв» (напр., концепції англ. історика Т. Карлейля). Адже традиційний конфлікт колективних і персональних героїв у неоромант. історіописанні трансформувався у своєрідне конфронтац. поле, на якому змагаються різні соц. верстви, прошарки, групи. Причому ця конфронтація зазвичай представлена у вигляді персоніфікації істор. діячів, які формулюють та репрезентують стихійні хотіння, інстинкти, колективну волю, емоц. переживання певних соц. спільнот. З такої перспективи неоромант. сцена істор. дійства набуває не тільки містич., іррац., а й частково соціол. забарвлення. Тому акт дії в неоромант. репрезентації минулого є інтерактив. сполученням політ., соц., екон., інституц., психол., культур., реліг., індивід. та ін. чинників. У студіях неоромантиків персон. герой виступає на істор. сцені як репрезентант певної сусп. ідеї, рупор колектив. прагнень і почувань, що відображають конечність соц. і нац. буття.

Виняток. здібності, геніальність чи провіденцій. дар «великої людини» полягає у її месіан. призначенні – осягнути і подолати суперечності між колектив., груповими мріями та похмурою дійсністю. Неоромант. герой покликаний мобілізувати маси, прищепити їм волюнтарист. прагнення і перебороти настрої декадансу на зламі 19–20 ст. Така героїзація історії представляла незвичну мішанину позитивізму, ірраціоналізму, віталізму та елементів «соц. механіки» в дусі концепцій В. Парето, Г. Моски, Р. Міхельса, Е. Дюркгайма, М. Вебера та ін. Неоромант. персоналізація історії спричинила й численні рефлексії щодо побутування й призначення гол. героїв на арені минувшини. Неоромантики майже ототожнювали істор. особистість із сусп. ідеалом, зокрема перетворювали на своєрід. спосіб автор. самовираження у контексті нестрим. потягу до ідеального. Їхнє прагнення до інтуїтивізму зорієнтоване на розкриття всього потенціалу люд. буття як у соц., так і в нац., культур. і реліг. площинах. Вони породжували численні саморефлексії щодо сусп., культур. та інтелектуал. ролі мислителя в добу великих зрушень і перетворень, нав'язували зіставлення особи автора як творця неоромант. візії минувшини з духов. призначенням його персон. героя тощо.

Н. потребував і особливих, специфіч. умов для своєї ретроспектив. чи футурист. реалізації, зокрема акцентування уваги на кризових, переломних істор. епохах. Неоромант. історіописання вирізняється гострими, динам., інколи провокатив. сюжетами. Новітнє впровадження персон. і колектив. героїв на істор. авансцену, хоч і на соціол. підкладці, вимагало окреслення канонів їхнього побутування, тому неоромантики у своїй творчості продукували відродження етично-морал. цінностей (віра, гідність, мораль, обов'язок, правда, свідомість, честь, воля, жертва, ідея, ідеал, посвята, сила, слава тощо) й культу почуттів. Вони виступали як своєрідні мірила вартості цієї версії історіописання, що разюче

контрастувала з космополіт. світом поч. 20 ст. із його утилітар. стандартами. Н. продукував поширення символіст. естетики з її модерніст. образами, зокрема темами міфу, волі та волюнтаризму в історії. Недаремно Н. у культур. і мист. відношеннях часто поєднують з авангардизмом, декадентством, експресіонізмом, імпресіонізмом, футуризмом, символізмом. Н. приваблював багатьох європ. мислителів, оскільки створював широкі можливості для розмаїтих інтелектуал. та культурниц. мутацій.

Так, хаотичні й розмиті засади Н. спричинили модерну актуалізацію різноманіт. версій відомих політ. проектів: від консерватизму (В. Липинський) до анархізму (Ж. Сорель). Н. як своєрід. стиль мислення становив знач. інтерес для інтелектуалів, які репрезентували т. зв. недерж. нації Європи, зокрема у польс. історіографії поч. 20 ст. неоромант. візії історії представлені у працях Ш. Аскеназі, О.-М. Бальцера, С. Закшевського, В. Конопчинського, С.-М. Кутшеби, К. Потканьського, В. Собеського та ін. Н. давав змогу не тільки істотно оновити проекти «винайдення» нац.-державниц. традицій, а й актуалізував спроби пошуку свого місця в системі європ. модерну. Крім того, неоромант. конструкції нац. історій індивідуалізували та диференціювали уявлення про минувшину, акцентували увагу на її неповторності й своєрідності, абсолютизували риси унікальності, генерували нові соціокультурні імпульси, інтелектуал. зразки і світоглядні орієнтири для громадськості поневолених народів, формулювали оптиміст. настанови, врешті-решт, провокували креативне, динам. переосмислення циркулюючих теорій та концепцій.

В українському історіописанні Н. представлений державницьким напрямом 1-ї третини 20 ст. (В. Липинський, С. Томашівський та ін.). Так, неоромантична візія національної історії [В. Липинського](#) складається з низки інтелектуальних компонентів: культ «жертвених героїв» і «великої людини» із соц., іррац. і психол. мотивацією їхньої діяльності, автор. саморефлексії щодо ролі особистості в історії (приховане співвіднесення з постаттю С.-М. Кричевського, роздуми про призначення письменника-теоретика в «Листах до братів-хліборобів»), морально-етичні канони побутування персон. і колектив. героїв, які водночас є мірлами вартості минувшини (жертва, ідея, ідеал, мучеництво, самобут., майже лицар. кодекс честі), символіст. естетика (степ-плуг, Схід-Захід, кочівник-хлібороб, Хам-Яфет), ідеї міфу та міфотворчості («Переяслав. легенда»), волі та волюнтаризму, сили й насилля, термінол. мутації низки понять («традиція», «слово», «класократія», «аристократія»), специфіч. дослідниц. інструментарій (психологізація, ірраціоналізм, інтуїтивне проникнення) тощо. Водночас неоромант. конструкція нац. історії В. Липинського спирається на змагання, взаємодоповнення кількох парадигмат. підходів, з перспективи яких побутування істор. людини розглядають у 2-х перехрес. системах – природі та суспільстві. Найповніше візія В. Липинського репрезентована в оригін. тлумаченні організму на основі іррац. («воля однієї людини») та метафіз. («дух нації») складових і в контексті геогр., природн., соціокультур. і геополіт. теренів побутування «органіч. сполуки» («організму»), зрештою у його цикліч. представленні істор. руху

(демократія–охлократія–класократія).

В українській літературі Н. циркулює у творах цілої низки прозаїків і поетів, передусім Лесі Українки. З цим напрямом ототожнюють «романтику вітаїзму» Миколи Хвильового, неоромантичні складові присутні у творах літераторів 1920-х рр. О. Влизька, М. Йогансена, В. Підмогильного, Ю. Яновського, а також поза межами УРСР, зокрема у творах Ю. Липи, О. Теліги, Олега Ольжича та ін. М. Зеров навіть обстоював думку, що в українській літературі поч. 20 ст. утвердилася «діярхія стилів» – Н. і неореалізму. У світовій літературі неоромантичні мотиви побутують у творах Л. Андрєєва, І. Буніна, Е.-Л. Войнич, К. Гамсуна, Г. Ібсена, Дж.-Р. Кіплінга, А. Конан-Дойла, Джека Лондона, О. Ремізова, Р.-Л. Стівенсона, А. Чехова, а також багатьох письменників і митців «Молодої Польщі».

О. В. Ясь

Н. був чинником і стильовою репрезентацією модернізму упродовж усього 20 ст. Префікс нео- у сполученні з лексемою «романтизм» вказує на присутність у полі уваги Н. ідей та естетики класич. романтизму кін. 18 – поч. 19 ст. і водночас на переосмислення можливостей останнього в умовах кризи позитивіст. типу мислення й породженого ним реаліст. мистецтва. Отже, термін вказує на синтет. характер позначуваного ним явища, яке зосереджується на винятк. особі, її душев. і почуттєвому максималізмі, пориванні до свободи та повноти життя, що їх не знає й не розуміє загал, але принципово постулює ймовірність такої винятковості у будь-якій (типовій, пересічній) людині. Єдиною умовою, за якої ця ймовірність може стати реальністю, є особисте людське зусилля (не походження, сусп. чи фінанс. статус) – зусилля духу, що долає фіз. межі людини. І саме воно визначає справж. масштаб особистості.

Виступаючи «опонентом» реалізму і натуралізму у світогляді, в організації наративу, у худож. принципах (типовості, детермінізму, раціоцентризму), Н. зберігає вірність реальному (земному) світові як джерелу і середовищу цінностей, задля яких живуть та діють його герої. З ін. боку, Н. повторює романтич. структуру із «постреалістичним завданням» показати, за твердженням Л. Дербеньової, не синтез якостей, а синтез персоніфіков. антитез. Таким чином, ідентифікація й визначення сутніс. характеристик Н. ускладнені питанням його зв'язків із різними худож.-естет. програмами – романтизму, реалізму, модернізму. Так, існують точки зору, що Н. є: типолог. продовженням та розвитком на новому етапі романтич. принципів відображення дійсності, протестом проти застиглих норм реалізму і особливо натуралізму; заг. назвою літ.-мист. течій межі 19–20 ст., як зазначав Д. Наливайко, а на поч. 20 ст. – С. Венгерова, який пов'язував Н. із заг. «збудженістю» в тодіш. суспільно-літ. житті; модер. літ. течією, де на ідеол., формал.-стильовому та темат. рівнях обстоюється нове розуміння людини як самодостат. особистості в системі сусп. взаємин; спробою відродити романтизм на цілком неромантич., глибоко особистих підставах – антиромантич. романтизм;

тенденцією культур. зсуву від реалізму до авангардизму, принципово відмінною від романтичного типу художнього мислення.

В основі світогляду, що формує неоромантичний тип художнього мислення й письма, лежать ідеї А. Шопенгауера, Р. Ваґнера, О. Шпенґлера, Ф. Ніцше, Ж. Сореля, Г. Ле Бона, Х. Ортеґа-і-Гассета. Укр. Н. постає на ґрунті кордоцентричної традиції мислення, репрезентованої Г. Сковородою. У 20 ст. філософську базу укр. Н. поповнили ідеї Д. Донцова, В. Липинського, С. Томашівського, М. Шлемкевича та ін. мислителів консервативно-іраціоналістичного спрямування. Можемо говорити про певні тенденції й варіанти Н. в літературі, зумовлені історичною добою й місією того національно-політичного середовища, з якими ідентифікує себе письменник. На ранньому етапі (1860–80-і рр.) Н. яскраво заявив про себе в Англії, де розвинувся паралельно до потужного позитивістично-реалістичного культури вікторіанської доби. Детективні романи В. Коллінза («The Woman in White» / «Жінка в білому», 1860; «The Moonstone» / «Місячний камінь», 1868), пригодницькі – Л. Стівенсона («Treasure Island» / «Острів скарбів», 1881–82), Р. Гаґґарда («King Solomon's Mines» / «Копальні царя Соломона», 1885) нині є складниками неоромантичного канону. Романтичний антураж сюжету колізій цих творів (екзотичний простір, яскраве зображення природи, стихій, пригодна атмосфера, виразний поділ на позитивні й негативні персонажі) сприймався на початку як вторинний щодо вже наявних досягнень романтизму початку 19 ст. Твори Дж. Конрада («Almayer's Folly» / «Олмейрова примха», 1895; «An Outcast of the Islands» / «Вигнанець з островів», 1896, та ін.), Р. Кіплінґа («Kim» / «Кім», 1901), А. Конан Дойла («The White Company» / «Білий загін», 1891; цикл творів про Шерлока Голмса 1887–1905) задали параметри для визначення неоромантичного щодо класичного романтизму характеру Н. Так, неоромантичний герой виступає звичайною людиною, яка обирає певну (часто прагматичну, матеріальну) ціль і досягає її. Природа репрезентує внутрішню конфліктність людини як неодмінний чинник боротьби за бажану ціль. На шляху до неї герой позбувається «формальних» норм, «обтяжливих» чи «зайвих» цінностей, звільняється від впливу суспільства, де визнані ці норми й цінності, натомість відновлює «природний» індивідуалізм як базовий принцип активної протистояння людської одиниці чи то природі, чи то «іншим / ворогам», чи то наповненому злочинцями суспільству. Подорожі чи поневіряння в Н. слугують для віднайдення або ствердження неоромантичного героєм реально важливих для нього цінностей, якими можуть бути скарби (золото, дорогоцінне каміння), ін. люди та землі, істина про скоєний злочин, цивілізаторську місію імперії тощо. Романтична роль подорожі як априорі приреченого на невдачу пошуку ладу, гармонії, духовності втрачає на актуальності.

У французькій літературі неоромантичну лінію творчості вели В. Сарду («Patrie!» / «Вітчизна!», 1869), А. де Борньє («La Fille de Roland» / «Донька Роланда», 1875), Ф. Коппе («Severo Torelli» / «Северо Тореллі», опубл. 1883, та ін.), Е. Ростан (від комедії «Les Romanesques» / «Романтики», опубл. 1894, до «La Princesse Lointaine» / «Принцеса Далечинь», 1895, і «Cyrano de Bergerac» / «Сирано де Бержерака», 1897). Важливим документом Н. став виступ Е. Ростана «Discours de réception à l'Académie française le 4 juin 1903» під час прийняття

його до Франц. академії (1903). У ньому він представив неоромант. концепцію світу, людини, мистецтва у франц. театрі, за якою, по-перше, все, що є напозір звичайним і посереднім, може мати свою велич і романтику (напр., рідне містечко А. де Борньє Люнель); по-друге, комбінування героїзму й здатності мріяти, як гол. людських рис, народжує «героя панаша» і «героя в душі», характерних для Н.; по-третє, мистецтво має морально виховувати глядача, показуючи йому на сцені піднесену мрію, яку втілюють ці герої.

У Німеччині Н. був спрямований на подолання надмір. побутовізму письма, провінцій. атмосфери в літ-рі. Неоромант. мотивами позначена творчість Т. Шторма («Der Schimmelreiter» / «Вершник на білому коні», 1888), В. Раабе («Die schwarze Galeere» / «Чорна галера», 1865; «Die Akten des Vogelsangs» / «Літопис пташиної слободи», 1893–95), Г. Гауптманна («Die Weber» / «Ткачі», 1892; «Hannele's Himmelfahrt» / «Вознесіння Ганнеле», 1893; «Die versunkene Glocke» / «Затоплений дзвін», 1896) та ін. У низці названих творів, а також у новелі «Fra Celeste» («Фра Челесте») Р. Гух, драмах «Paracelsus» («Парацельс»; обидві – 1899) А. Шніцлера, «Der Tod des Tizian» («Смерть Тиціана», 1901) Г. фон Гофманнсталя Н. актуалізував символізм через звернення до міфу, фольклору, фантастики як способів подолати обмеженість та заскорузлість реаліст.-натураліст. літ-ри.

До слов'ян. країн, за твердженням З. Геник-Березовської, назва «Н.» прийшла з Франції та Німеччини. У Польщі назву «Н.» від 1887 використовували для вказівки на специф. художні засоби творення образів (фоніка, символіка). Н. як ціліс. феномен польс. літ-ри представлений драмами С. Виспянського («Legenda», 1897; «Wesele», 1901), Л. Риделя («Zaczarowane koło», 1898), Я. Каспровича, С. Пшибишевського та ін. Саме поняття «Н.» поставив на польс. ґрунт Е. Порембович («Słowacki i nowa sztuka», 1902). У рос. критиці воно вперше з'явилося у ст. «Неоромантизм в драме» і «Новейшая лирика» Д. Мережковського (обидві – «Вестник иностранной литературы», 1894, № 11 і 12 відповідно). В укр. літературі зміст поняття «Н.» вперше розкрила Леся Українка у ст. «Новейшая общественная драма» (1900; первісна її назва – «Современная общественная драма», надіслана на поч. 1901 у ред. ж. «Жизнь», не опубл. у зв'язку із закриттям журналу; вперше надрук. у вид. «Леся Українка. Твори» (т. 12, К.; Х., 1930).

Гол. чинником новіт. суспільної – «новоромантичної», за Лесею Українкою – драми є індивідуалізація масового середовища, за якої долається безлика усередненість зображення. Осмислюючи новаторство драми «Ткачі», яку вона 1899 переклала з нім. мови, Леся Українка бачить у ній прецедент знищення натовпу як стихії і появи громади як спільноти незалеж. особистостей. У «Заметках о новейшей польской литературе» («Жизнь», 1901, № 1) вона вживає заклик до «свободи духу», який обґрунтовує в ст. «“Михаэль Крамер”». Последняя драма Гергарта Гауптмана» та «Винниченко» у значенні «визвольного» щодо особистості «духу новоромантизму», який обдаровує цю особистість відчуттям внутр. свободи і сили обстоювати свої ідеали й духовні цінності. Проте, за Лесею

Українкою, особистість не замикається на собі й своїй свободі як на чомусь унікальному, чим володіє винятково вона сама. Навпаки, неоромант. героєм може стати будь-яка (не виняткова) людина, «яка починає усвідомлювати свою гідність і права». Така людина здатна продукувати новий тип сусп. та міжособистіс. взаємин, коли визнається «вартісність» і суверенність кожного. Найповніше та найвиразніше неоромант. модель людського існування у доробку Лесі Українки, на думку Л. Скупейка, втілює драма-феєрія «Лісова пісня» (1911).

Міфо-фольклор. антураж і сезонно-кільцевий принцип композиції драми уводять дію й характери в широкий символіч. ряд. Лукаш втілює конфлікт модер. людини із самою собою. Це конфлікт між її прагматично-утилітар. функціональністю, потрібною для забезпечення фіз. рівня життя, та індивід.-особистісною, репрезентованою муз. обдаруванням Лукаша та закоханістю в Мавку. Хоча він не є неоромант. героєм, усе ж має низку неоромант. характеристик. Це нетиповий представник типового загалу (селянства) завдяки здатності відчувати нову красу, нахилу до гармонії, потягу (хоч несвідомому і слабкому) бути «вільною особистістю». Крім того, перефразовуючи Лесю Українку, його страждання, спричинені внутр. конфліктом, перевищують страждання усередненої людської одиниці, а його доля надто трагічна для щоден. реальності. Натомість Мавка є неоромант. ідеалом письменниці: у міфол. формі зосереджено душев. і вольовий потенціал людини, яка підноситься над псевдоцінностями утилітар. світу, своїм існуванням стверджує нові цінності душі й духу, прагне підносити до розуміння їх значення ін. особистість. Неоромант. герої або ознаки Н. у стилі, характерах, світогляді представлені в більшості поет. і драм. творів Лесі Українки («В катакомбах», «Віла-посестра», «Давня казка», «На полі крові», «Одержима», «Руфін і Прісцилла» та ін.).

Яскравою представницею укр. Н. є О. Кобилянська. Її твори ґрунтуються на естетизмі, символізмі, містять ідейну полеміку з Ф. Ніцше, зокрема з його концептами надлюдини, полуднього, волі до влади. Як і Леся Українка, О. Кобилянська надає укр. Н. націобудів. значення («Царівна», «Апостол черні»), підносячи нагал. питання історії й сучасності українського народу як бездержавного на рівень широких узагальнень і глобал. символів (з історії світу, релігії, міфології). Виразно неоромантичним є звучання ранньої прози В. Винниченка («Голота», «Момент», «Талісман» тощо). Неоромант. інтенції сполучаються із символістськими й експресіоністичними у новелах В. Стефаника («Сини», «Марія»), Олександра Олеся («З журбою радість обнялась», «Поезії»), з імпресіоністичними – у творах М. Коцюбинського. Неоромант. тенденції були розвинені в літературі зрілого модернізму 1920-х рр. У творчості М. Бажана (зб. «Будівлі») й О. Влизька Н. співіснує з авангардизмом. П. Тичина залучає Н. до свого унікал. «кларнетичного» стилю. М. Хвильовий проголошує «романтику вітаїзму» і «активний романтизм» у значенні світоглядно-худож. стрижня нової пролетар. літ-ри. Звертаючи увагу на їхню опозиційність щодо натуралізму з його тяжінням до частковостей і деталей, він, фактично, відносить їх до

неоромант. дискурсу, коли оперує метафорами «великих чисел», «змагання за СОЦІАЛІЗМ», «музики мільйонів» тощо. Н. близький за ідеями і стилем Ю. Яновському, Є. Плужнику, Д. Фальківському, Г. Косинці. Неоромант. чинник характерний для поезії Л. Первомайського, П. Дорошка, П. Воронька, В. Сосюри. Рисами Н. збагачується міфол. течія міжвоєн. двадцятиліття (В. Свідзінський, Б.-І. Антонич), візіонеризм (Ю. Дараган, Олег Ольжич, Н. Лівицька-Холодна, О. Лятуринська), катастрофізм (О. Теліга, Є. Плужник). Загалом, неоромант. «буденний героїзм», що не потребує визнання винятковості суб'єкта-«героя», властивий усій творчості Празької школи: «від “Стилета і стилоса” 1925 р. та “Земної Мадонни” 1934 р. Є. Маланюка до “Ріні” 1935 р. і “Підзамча” 1946 р. Олега Ольжича» (В. Моренець). Неоромант. світогляд визначає метод літ. критицизму Ю. Лавріненка («Література вітаїзму», 1959). У річищі Н. перебуває творчість І. Багряного, О. Довженка, Анатолія Дімарова, Є. Гуцала.

На межі 1950–60-х рр. формується новий запит щодо Н. у творчості молодших поетів. На нього відгукується Л. Костенко – «з крові й кости неоромантик» (Б. Рубчак), – надаючи щоден. реаліям глибинних філос. сенсів, носієм яких є спостережлива, непримітивна індивідуальність. Н. (зокрема, за словами В. Моренця, в аспекті «моральної й естетичної винятковості кожної людської долі») вплинув на формування індивід. стилю Д. Павличка (зб. «Любов і ненависть», 1953; «Моя земля», 1955; «Чорна нитка», 1958). Як зазначає В. Моренець, «наші канонічні шістдесятники всі увійшли в поезію на високій стильовій хвилі неоромантизму» (М. Вінграновський, І. Драч, В. Коломієць, В. Симоненко та ін.). У 1970-х рр. Н. пройнята творчість Н. Білоцерківець, Г. Чубая.

В укр. літературознавстві інтерес до Н. прокинувся після відновлення держ. незалежності 1991 як можливість об'єктивно осмислити питому для нац. літ-ри мист. течію, в якій відбувалося оприявлення онтолог. й екзистенц. засад укр. людини і цілої нації. Ця зацікавленість залишається активною впродовж 2000-х рр. Нині наук. дискурс Н. імплікує студії різного характеру: порівняльні («Неоромантична проза Джозефа Конрада і Юрія Яновського» Л. Гижі), гендерні («Femina Melancholica. Стаття і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської» Т. Гундорової), дискурсивні («Західноукраїнська проза 20–30-х років ХХ століття: проблема неоромантизму» Л. Лебедівни, «Естетика і поетика вісниківського неоромантизму» О. Багана), культурологічні («Міф і мистецька гра в естетиці неоромантизму» О. Чумаченка), філол.-філософські («Стильові напрями української поезії (друга половина ХХ ст.: спроба типізації). Неоромантизм» В. Моренця), істор.-літературні («Неоромантизм Лесі Українки (Рецепція. Концепція особистості. Міфопоетика)» Л. Скупейка). Ці та інші напрацювання свідчать про Н. як про багатовимірне явище укр. нац. культури, що виявляє себе на рівні ідей, світогляду, естетики, поетики.

Т. П. Шестопалова

Рекомендована література

1. Мережковский Д. С. Неоромантизм в драме: Критический очерк // Вест. иностран. лит-ры. 1894. Кн. 11;
2. W. Lipiński. Stanisław Michał Krzyczewski: Z dziejów walki szlachty ukraińskiej w szeregach powstańczych pod wodzą Bohdana Chmielnickiego // Z dziejów Ukrainy: Księga pamiątkowa ku czci Włodzimierza Antonowicza, Paulina Świąckiego i Tadeusza Rylskiego. Kijów, 1912;
3. Бердяев Н. Судьба России: Опыты по психологии войны и национальности. Москва, 1918;
4. Ле Бон Г. Французька революція та психологія революцій (Уривок) / Пер. з франц. // Хлібороб. Україна. Відень, 1920–21, кн. 2, зб. 2/4;
5. Л. Р. Б. [Білас Л. Р.]. Краків, Женева і філіяція «Кричевського»: До родовідної мислення В. Липинського // Липинський В. Твори. Архів. Студії. Т. 2. Філадельфія, 1980;
6. Його ж. В'ячеслав Липинський як історик кризової доби // Там само. Т. 3. Філадельфія, 1991;
7. Арон Р. Этапы развития социологической мысли / Пер. с франц. Москва, 1993;
8. Зашкільняк Л. Неоромантизм у польській історіографії початку ХХ ст. (до питання про соціальну функцію історії) // Пробл. слов'янознавства: Міжвідом. наук. зб. Вип. 45. Л., 1993;
9. Козак С. Неоромантична концепція слова Лесі Українки // Сучасність. 1993. № 2;
10. Білас Л. В'ячеслав Липинський – історик // В. Липинський: істор.-політол. спадщина і сучасна Україна: Мат. міжнар. наук. конф. (Київ–Луцьк–Кременець, 2–6 черв. 1992). К.; Філадельфія, 1994;
11. Трельч Э. Историзм и его проблемы: Логическая проблема философии истории / Пер. с нем. Москва, 1994;
12. Лебон Г. Психология народов и масс / Пер. с франц. С.-Петербург, 1995;
13. Зашкільняк Л. Історіографічна творчість Михайла Грушевського на тлі європейської історичної думки кінця ХІХ – початку ХХ століття // М. Грушевський і укр. істор. наука: Мат. наук. конф., присвяч. М. Грушевському (Львів, 24–25 жовт. 1994, Харків, 25 серп. 1996, Львів, 29 верес. 1996). Л., 1999;
14. Манхейм К. Социология культуры: Избранное / Пер. с англ. Москва; С.-Петербург, 2000;
15. V. Aheieva. Mykola Khvylovy and Expressionism // J. of Ukrainian Studies. 2000. Vol. 25, № 1/2;
16. Чижевський Д. В'ячеслав Липинський як філософ історії // Чижевський Д. Філософські твори. Т. 2. К., 2005;
17. Ясь О. В. В. Липинський та неоромантизм (до 125-річчя від дня народження) // УІЖ. 2007. № 5;
18. Сінкевич Є. Г. Краківська історична школа в польській історіографії. М., 2010;
19. Ясь О. В. Неоромантизм в історичній візії С. Томашівського // УІЖ. 2011. № 4;

20. Історіографічна класика: Антологія української історичної думки XIX–XX ст. К., 2020.
21. Венгеров С. Этапы неоромантического движения // Рус. лит-ра XX века: 1890–1910. Кн. 1, 6. Москва, 1914;
22. Чапля І. «Новоромантизм» у трактуванні Лесі Українки // Наук. зап. Дніпроп. університету. 1961. Т. 65, вип. 12;
23. Гундорова Т. Неоромантичні тенденції творчості О. Кобилянської: (До 125-річчя з дня народж.) // РЛ. 1988. № 11;
24. Шевчук В. «Хатяни» й український неоромантизм // «Укр. хата»: Поезія 1909–1914. К., 1990;
25. Неврлий М. Неоромантизм // Укр. рад. поезія 20-х років: Мікропортрети в худож. стилях. К., 1991;
26. Соколянський М. Неоромантизм як літературна течія // Пит. літературознавства: Наук. зб. Л., 1993. Вип. 1;
27. Ільницький М. Література українського відродження: Напрями і течії в українській літературі 20-х – поч. 30-х рр. XX ст. Л., 1994;
28. Ільницький М. Від «Молодої музи» до «Празької школи». Л., 1995;
29. Гундорова Т. Проявлення Слова: Дискурсія раннього українського модернізму. Пост-модерна інтерпретація. Л., 1997;
30. Геник-Березовська З. Про неоромантичну драму // Грані культур: Бароко. Романтизм. Модернізм. К., 2000;
31. Толмачев В. Неоромантизм и английская литература начала XX века // Зарубеж. лит-ра конца XIX – начала XX века: В 2 т. Т. 2. Москва, 2007;
32. Скупейко Л. І. Неоромантизм як модерна парадигма української літератури (в рецепції Лесі Українки) // Січ. 2009. № 5;
33. Шестопалова Т. П. Концепт відродження в науково-критичному мисленні Ю. Лавріненка: документальний аспект // Вісн. Луган. університету. Сер. Філол. науки. 2009. № 19;
34. Дербенева Л. Неоромантизм как художественная система и научно-исследовательская проблема // Пд. архів. Сер. Філол. науки. 2009. Вип. 46;
35. Луков Вл. А. Неоромантизм во Франции. Москва, 2009;
36. Моренець В. Сильові напрями української поезії (друга половина XX ст.: спроба типізації). Неоромантизм // Оксиморон: Літературозн. статті, дослідж., есеї. К., 2010;
37. Шумило Н. Національна модель літературного розвитку (зі сторінок «Історії української літератури») // Січ. 2012. № 3.

Бібліографічний опис:

Неоромантизм / О. В. Ясь, Т. П. Шестопалова // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2021. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-73622>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).